

VOJNE SPORTSKE MANIFESTACIJE NA BALKANU*

Dragan Todorov**

Univerzitet odbrane u Beogradu, Vojna akademija

Dragan Gostović***

Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Fakultet za sport, Beograd

Vojne sportske manifestacije označavaju planski pripremljene i u određenom trajanju sprovedene sportske događaje od javnog interesa, na kojima učestvuju pripadnici oružanih snaga jedne ili više zemalja, sa ciljem da, kroz takmičarske ili netakmičarske sportske aktivnosti i delatnosti, pokažu, uporede ili unaprede znanja i veštine iz oblasti sporta. Prema svojoj prirodi i ciljnim efektima vojne sportske manifestacije mogu biti: trenažne, takmičarske, naučnoistraživačke, razvojne, vojnostručne, informativne, humanitarne i posebne. Vojni sport, kao ključni element sportskih manifestacija u oružanim snagama, obuhvata tipično vojne sportove (vojni višeboj), sportove vojnog karaktera (borilačke veštine, streljaštvo, mačevanje, padobranstvo, orijentiring, biatlon) i sve druge timske i individualne sportove koji se na organizovan način upražnjavaju u vojnim jedinicama i ustanovama.

Prva takmičenja, koja su se još od drevnih vremena održavala radi dobijanja pobednika u različitim sportskim disciplinama, sprovodila su se među vojnicima, i to upravo na prostorima Balkana, što upućuje na veoma dugu tradiciju i bogatu istoriju vojnih sportskih manifestacija u regionu. U starom veku najpoznatija takva takmičenja bile su antičke Olimpijske igre. U srednjem veku vojne sportske manifestacije imale su oblik viteških turnira i megdana. Širom Evrope, pa i na Balkanu, postojale su razne viteške organizacije koje su predstavljale posebne oblike profesionalne vojske. Krajem 19. i početkom 20. veka u više slovenskih zemalja, uključujući i Srbiju, osnivala su se sokolska društva, koja su promovisala fizičko vežbanje i borbu za oslobođenje i ujedinjenje slovenskih naroda. Sokolski sletovi i skupovi mogu se smatrati delimično i vojnim sportskim manifestacijama, jer je sokolstvo bilo prihvaćeno u vojsci, pa su i vojnici i oficiri bili redovni učesnici ovakvih smotri.

U 21. veku glavni ciljevi vojnih sportskih manifestacija su: razvijanje prijateljstva i solidarnosti među pripadnicima oružanih snaga, promovisanje fizičkog obrazovanja i sporta, doprinos uravnoteženom i skladnom razvoju vojnih lica i jačanje mira, bezbednosti, poverenja i saradnje u svetu. Učešćem na ovim aktivnostima pripadnici oružanih snaga razvijaju svoju hrabrost, psihičku stabilnost i fizičku pripremljenost, promovišu vrednosti vojske i vojne profesije, podstiču duh tolerancije i međusobnog poštovanja, unapređuju odbrambene sposobnosti svojih država i daju doprinos opštem miru.

Ključne reči: *vojska, sport, Balkan, manifestacije, takmičenje, saradnja, mir, CISM*

* Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta, šifra NI projekta: BA-DX/1/13-15, pod nazivom „Etičko obrazovanje u sistemu odbrane Republike Srbije“. Projekat finansira Ministarstvo odbrane Republike Srbije u periodu 2012–2015. godina. Rukovodilac projekta je vanr. prof. dr Borislav Grozdić.

** Dr Dragan Todorov, Odsek za vojni sport.

*** Doc. dr Dragan Gostović izvodi nastavu na predmetima Sociologija sporta i Etika u sportu.

Uvod

Opšti proces globalizacije odražava se i na oblast vojnih delatnosti, u kojima se sve manje prepoznaju granice između nacionalnog i internacionalnog delovanja i organizovanja. U takvim uslovima i od vojne organizacije se traži da u svoju strukturu i programe ugrađuje promene i kreira nove vrednosti, kojima će uspešno upravljati svojim aktivnostima u složenom i neizvesnom okruženju. Jedna od važnih oblasti delovanja vojne organizacije koja doživljava značajnu ekspanziju je vojni sport, koji prati razvoj i opšte karakteristike drugih područja, ali i sadrži određene specifičnosti. U savremenom globalnom okruženju, koje obeležava smanjivanje i ograničavanje resursa za potrebe poslova odbrane, nameće se potreba izbora odgovarajućih rešenja koja omogućavaju efikasno ostvarivanje postavljenih sportskih ciljeva, uz racionalno angažovanje i potrošnju resursa.

Višedimenzionalnost i interdisciplinarnost sportskih aktivnosti zahteva značajne fondove naučnih i stručnih činjenica i informacija, što nameće potrebu kontinuiranog naučnog praćenja i izučavanja različitih oblasti i pojava u sportu. To se posebno odnosi na sportske događaje, preko kojih se izražava sama suština sporta. „Sport bez sportskih događaja ili sportskih takmičenja ne bi predstavljao toliko privlačnu pojavu koja je u savremenom svetu postala izraziti sociološki fenomen.”¹

U tom smislu vojne sportske manifestacije, kao specifični sportski događaji po svojim vojnim, političkim, ekonomskim, kulturološkim i drugim obeležjima predstavljaju ozbiljan izazov za vojnu organizaciju, jer se njihovom pripremom i izvođenjem proverava spremnost i sposobnost najvrednijih (raspoloživih) ljudskih, materijalnih, tehničkih i informacionih sposobnosti u promenljivom okruženju.

Vojne sportske manifestacije predstavljaju prostornu, vremensku i organizacionu pojavu u kojoj vojne sportske misije, timovi ili pojedinci (vojna lica) verifikuju svoje vrednosti u odnosu na aktuelno sportsko stvaralaštvo i definisane ciljeve sportskog konkurenta, uz primenu pravila koja se utvrđuju u skladu sa idejnim konceptom određene sportske grane. Mada programi sportskih vojnih manifestacija obuhvataju sve prateće segmente sportske delatnosti, takmičenje kao kategorija prioritarno je zastupljeno i zasniva se na mogućnosti upoređivanja sposobnosti svakog pojedinca ili ekipe sa sportskim konkurentom u različitim bio-socio-psihološkim uslovima.

Pored kompeticije, vojne sportske manifestacije često obuhvataju i aktivnosti netakmičarskog karaktera. Bez obzira na to koje usmerenje dominira, angažovanje vojnih lica u okviru sportskih događaja ili u konkretnim vojnim sportskim misijama predstavlja originalnu priliku da se, osim takmičarskih, unaprede i veštine komunikacije i vođenja pregovara.

Prostor na kojem se u ovom radu razmatraju vojne sportske manifestacije obuhvata zemlje geografskog regiona koji se nalazi na jugoistoku Evrope. Ova regija omeđena je Jadranskim, Jonskim, Sredozemnim, Egejskim, Mramornim i Crnim morem i prostire se između 35° i 46°53' severne geografske širine i 13°23' i 30° istočne geografske dužine.

Osnovna obeležja navedenog prostora jesu: prolazak glavnih puteva između Evrope i Bliskog istoka, brojne migracije naroda i ratovi između raznih carstava (imperija) tokom istorije čovečanstva. Regija „Jugoistočna Evropa”, koja se pojmovno svodi na „Balkan”, uključuje celokupnu teritoriju ili delove 11 država (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercego-

¹ Нешић, М.: *Менаџмент спортских догађаја*, Факултет за спорт и туризам, Нови Сад, 2006–2007, стр. 5.

vina, Srbija, Crna Gora, Makedonija, Rumunija, Bugarska, Albanija, Grčka i Turska) sa ukupnom površinom od 550 000 km² i oko 53 miliona stanovnika.

Drevni naziv za Balkan je Hem (Haimos, trački naziv za lanac) po planini na severu Trakije. Balkan se prvi put pominje u 15. veku, u hronikama italijanskog pisca i diplomate Filipa Kalimaha (Philippus Chalimachus, 1437–1496). Zvaničnu upotrebu geografskog pojma „Balkan” za evropske krajeve južno od Dunava i Save uveo je Nemač Johan August Cojne (Johann August Zeune) 1808. godine. Njegov predlog brzo je prihvaćen u naučnom i političkom svetu, mada su se već krajem 19. veka pojavili predlozi da se umesto reči „Balkan” koristi termin „Jugoistočna Evropa”. U 18. veku ustanovljena je posebna nauka (balkanologija) koja je imala za cilj izučavanje društveno-političkih, kulturno-istorijskih, filozofskih, folklornih i drugih osobnosti Balkana.

Pojam i karakteristike vojnih sportskih manifestacija

Sportske aktivnosti i delatnosti jesu osnovni elementi u pojmovnom određenju sporta kao društvene kategorije. Sportske aktivnosti jesu „svi oblici fizičke i umne aktivnosti koji, kroz neorganizovano ili organizovano učešće, imaju za cilj izražavanje ili poboljšanje fizičke spremnosti i duhovnog blagostanja, stvaranje društvenih odnosa ili postizanje rezultata na takmičenjima svih nivoa”². Sportske delatnosti obezbeđuju uslove za obavljanje sportskih aktivnosti, odnosno omogućuju bavljenje sportskim aktivnostima, organizovanje i vođenje sportskih takmičenja, planiranje i vođenje sportskih aktivnosti, sportsko suđenje, organizovanje sportskih priprema i sportskih priredaba, upravljanje sportskom opremom i objektima, stručno osposobljavanje, usavršavanje i informisanje, naučnoistraživački i istraživačko-razvojni rad u sportu, propagandu i marketing u sportu, savetovanje i stručne usluge, sportsko posredovanje i dr.

Pod vojnim sportom podrazumevaju se planski i organizovani oblici fizičkih aktivnosti učenika i studenata vojnih škola, vojnika i profesionalnih pripadnika u Ministarstvu odbrane i Vojsci Srbije.³ Mada se fizičke aktivnosti u vojsci sprovode na operativnom planu, radi izgrađivanja i jačanja psihofizičkih sposobnosti, očuvanja zdravlja i postizanja visokih sportskih rezultata (kroz fizičku obuku, fizičko vaspitanje, sport i rekreaciju), vojni sport, kao pojam, karakteriše podudarnost psihofizičkih aktivnosti koje sportisti vrše na takmičenju sa radnjama vojnika u borbi – ratu. U užem smislu, vojni sport podrazumeva samo određene oblike fizičkih aktivnosti, prilagođene vojnoj organizaciji, radi poboljšanja ukupne borbene osposobljenosti pripadnika oružanih snaga. U širem značenju, on obuhvata različite oblike sportskih aktivnosti, koji doprinose izgrađivanju i jačanju psihofizičkih sposobnosti pojedinca i efikasnijem funkcionisanju jedinice u miru i ratu. Vojni sport, kao ključni element sportskih manifestacija u oružanim snagama, obuhvata tipično vojne sportove (vojni višeboji poput vojnog, mornaričkog i aeronautičkog pentatlona, odnosno sportovi u kojima je postavljeni zadatak svojstven samo vojsci), sportove vojnog karaktera (borilačke veštine, streljaštvo, mačevanje, padobranstvo, orijentiring, biatlon i drugi sportovi koji imaju vojno poreklo ali su zastupljeni i među drugim društvenim grupama) i

² Закон о спорту, Службени гласник РС бр. 24/11, Београд, 2011, чл. 3.

³ Стратегија развоја спорта у Републици Србији 2009–2013, Београд, 2009, стр. 38.

sve druge timske i individualne sportove (odbojka, košarka, fudbal, rukomet, kros, fitnes i drugi) koji se na organizovan način upražnjavaju u vojnim jedinicama i ustanovama.⁴

Imajući to u vidu, vojne sportske manifestacije označavaju planski pripremljene i u određenom vremenskom trajanju sprovedene sportske događaje od javnog interesa, na kojima učestvuju pripadnici oružanih snaga jedne ili više zemalja, sa ciljem da, kroz takmičarske ili netakmičarske sportske aktivnosti i delatnosti, pokažu, uporede ili unaprede znanja i veštine iz oblasti sporta.

Vojna organizacija predstavlja jednu od najznačajnijih društvenih struktura u kojoj se organizuju brojne manifestacije različitog karaktera, obima i nivoa, među kojima su posebno učestale sportske manifestacije, putem kojih se vrši upoređivanje psihofizičkih i organizacionih sposobnosti vojnih lica u zadatim bio-socijalnim uslovima, unapređuje njihovo fizičko i mentalno zdravlje i zadovoljavaju važne individualne i opšte potrebe pripadnika oružanih snaga, uključujući i presudno važnu za svaku državu – odbrambenu potrebu. Učešćem u organizaciji i uspešnim nastupom na vojnim sportskim manifestacijama, pripadnicima oružanih snaga omogućeno je da svoje funkcionalne, operativne i organizacione sposobnosti međusobno upoređuju, unaprede ih kroz interaktivnu međuarmijsku saradnju i iskažu kao delotvorno sredstvo za promovisanje osnovnih vrednosti vojne profesije, vojske, države i međunarodne zajednice.

Posmatrajući istoriju čovečanstva, može se zapaziti da su prva veća okupljanja veza na upravo za oružana organizovanja ljudi. Prvi turniri, koji su se od drevnih vremena organizovali radi dobijanja pobednika u različitim sportskim disciplinama, sprovodili su se među vojnicima, i to upravo na prostorima Balkana, što upućuje na veoma dugu tradiciju i bogatu istoriju sportskih vojnih manifestacija u regionu.

U svojoj osnovi, vojne sportske manifestacije imaju opšte karakteristike svih drugih vrsta sportskih događaja, ali i određene specifičnosti koje ih čine kompleksnijim i unikatnim. Branko Bošković ukazuje da ta *diferentia specifica* proizlazi iz same prirode vojne organizacije i vojne profesije, koje imaju svoja pravila i propise, specifične potrebe i mogućnosti.⁵ Vojnik, akter nekog sportskog događaja, ne predstavlja samo sebe već i svoju matičnu jedinicu, a u međunarodnim uslovima i svoju vojsku i državu. On je redovno „uniformisan” i „obeležen” i kada je u sportskom, takmičarskom dresu i kada je u civilnoj odeći na nekom naučnom ili stručnom sportskom skupu, i uvek ima dvostruki motiv, ali i dvostruko breme odgovornosti. Zbog toga je sportski vojni događaj društveni odnos, ali ne samo aktera sportske aktivnosti, već i mnogo šire – to je svojevrсни socijalni odnos organizovanih struktura ili vojnih formacija na različitim područjima vojne delatnosti.

Vojne sportske manifestacije su svojevršno ogledalo efikasnosti fizičke obuke i ukupne psihofizičke osposobljenosti vojnika, kao i drugih funkcija vojne organizacije. Međutim, u stručnoj i naučnoj literaturi, vojnoj i civilnoj, ne mogu se naći posebna tumačenja vezana za vojne sportske manifestacije, kako u pogledu njihovog pojmovnog određenja, tako i u pogledu njihovog definisanja, operacionalnog određenja i tipologizacije. One se u normativnim dokumentima Vojske Srbije mogu prepoznati u delu koji se odnosi na „vojne

⁴ Vidi šire: Arthur Z. and Roger V.: *Sixty years of friendship through sport 1948–2008*, General Secretariat CISM, Brussels, 2008.

⁵ Vidi šire: Бошковић, Б.: *Менаџмент великих спортских војних догађаја*, докторска дисертација, Универзитет „EDUCONS“ Факултет за спорт и туризам, Нови Сад, 2012.

svečanosti, vojne proslave, vojne parade i vojne počasti”.⁶ Događaji vezani za sport u Vojsci Srbije propisani su kao „takmičenja Prvog, Drugog, Trećeg i Četvrtog stepena”, u zavisnosti od nivoa i širine obuhvata vojnih jedinica, što na sličan način egzistira i u oružanim snagama drugih balkanskih zemalja.

Glavna misija savremenog vojnog sporta jeste okupljanje pripadnika oružanih snaga različitih zemalja na polju sporta i fizičke obuke kroz raznovrsne vojne sportske manifestacije i izgrađivanje prijateljstva između njih, čime se doprinosi miru i bezbednosti u svetu. U tom smislu sprovode se različite vojne sportske manifestacije na interkontinentalnom, kontinentalnom, regionalnom i bilateralnom nivou koje, pored sportske, imaju i određenu vojno-političku, sociološku, kulturološku, turističku, medijsku i ekonomsku dimenziju.

Organizovanim učešćem pripadnika oružanih snaga na vojnim sportskim manifestacijama unapređuje se fizičko i mentalno zdravlje vojnih lica, jača njihova socijalna povezanost i timska pripadnost i razvija mirnodopska i borbena spremnost na svim nivoima sistema odbrane države. Da bi odgovorio svojoj ulozi u društvu, profesionalni pripadnik vojske treba da bude stručno-specijalistički obučen, fizički i mentalno pripremljen za delovanje u ekstremnim bio-socijalnim uslovima i da poseduje visoke moralne vrednosti. Na taj način, u skladu sa strategijskim dokumentima o nacionalnoj bezbednosti i odbrani država u regionu, podstiče se duh tolerancije i interkulturalnog dijaloga, uzajamno poštovanje, razumevanje i saradnja između pripadnika oružanih snaga, bez obzira na njihov etnički, kulturni ili verski identitet, jačaju vlastiti odbrambeni kapaciteti i unapređuju sposobnosti za aktivno učešće u procesima saradnje i zajedničkog delovanja sa subjektima međunarodnih odnosa u izgradnji nacionalne, regionalne i globalne bezbednosti.

Procesom intenziviranja učlanjenja oružanih snaga zemalja regiona u najznačajnije interdisciplinarnе vojne sportske organizacije savremenog sveta, omogućeno je da se pripadnici oružanih snaga, koji su se ranije susretali samo na bojnim poljima, danas, u duhu zajedništva i prijateljstva, sreću na sportskim terenima. Uključivanje u međunarodne vojne sportske integracione tokove delotvoran je način za ostvarivanje interoperabilnosti profesionalnih vojnih lica, promovisanje nacionalne, rasne, verske i rodne ravnopravnosti, očuvanje životne sredine i jačanje mira, bezbednosti, saradnje i poverenja u regionu.

Kroz raznovrsne aktivnosti na vojnim sportskim manifestacijama, pored prikaza vrhunskih sportskih veština i različitosti nacionalnih kultura, vrši se i promocija mnogo viših vrednosti kojima je istorija iskovala veoma jake veze između naroda i njegovih oružanih snaga.

Klasifikacija vojnih sportskih manifestacija

Vojne sportske manifestacije, kao aktivnosti vojne organizacije u oblasti sporta koje se realizuju radi iskazivanja sveukupnih telesnih sposobnosti vojnih lica kroz razumno i usmereno korišćenje sportskih veština pri suočavanju sa izazovom koji postavlja protivnik (konkurent), imaju obeležja i vojnog i sportskog događaja, odnosno poseduju originalnost koja im obezbeđuje posebno mesto u klasifikaciji sportskih događaja. One su slične sa drugim vojnim i sportskim manifestacijama, jer se blagovremeno planiraju po vremenu, mestu, trajanju, učesnicima i resursima, a razlikuju po tome što se dešavaju izvan re-

⁶ *Правило службе Војске Србије*, Војноиздавачки завод, Београд, 2008, стр. 360-386.

dovnog (svakodnevnog) toka fizičkih i sportskih aktivnosti vojnog kadra, u skladu sa posebnim pravilima.

Vojne sportske manifestacije mogu se klasifikovati prema sledećim kriterijumima: 1) priroda događaja i ciljni efekti; 2) struktura učesnika; 3) transparentnost – otvorenost za javnost; 4) populacija i prostor koje obuhvataju; 5) obim primene mera bezbednosti.

Prema svojoj *prirodi i ciljnim efektima*, vojne sportske manifestacije mogu biti:

A) *trenažne* (treening i obuka u posebnim centrima – kampovima);

B) *takmičarske*;

C) *naučnoistraživačke* (naučni skupovi, simpozijumi i dr.);

D) *razvojne* (testiranja);

E) *vojnostručne* (analize, rasprave, kontrola fizičke obuke i dr.);

F) *informativne* (kongresi, konferencije, sastanci, skupštine);

G) *humanitarne* (akcije sa humanitarnim sadržajima) i

H) *ad-hok – posebne* (svečanosti ili sportska takmičenja upriličena kao prateći sadržaji povodom raznih jubileja – festivala, sportski susreti pripadnika oružanih snaga u pretkonfliktnim, konfliktnim ili postkonfliktnim područjima i sl.).

Sportsko takmičenje je glavna aktivnost u programima takmičarskih vojnih sportskih manifestacija i predstavlja test kome takmičari, u potrazi za izvrsnošću, potpuno posvećuju i svoj um i svoje telo. Da bi se suočili sa takvim testom, vojna lica – takmičari moraju da nauče da analiziraju i savladavaju slabosti, da mnogo rade na svom usavršavanju, da razumeju sopstvene vrline i nedostatke i da u svim situacijama takmičenja reaguju inteligentno i vešto. Takođe, tokom nadmetanja postoji i moralna odgovornost prema konkurentu, te ponašanje svakog takmičara mora da omogući suprotnoj strani da razvija svoje takmičarske sposobnosti kroz suočavanje sa značajnim testom. U tom pogledu, takmičarski sport u vojsci predstavlja suočavanje sa izazovima koji pružaju mogućnost samo-proveravanja, kao i mogućnost da se nešto iz toga nauči, pokaže fer-plej, poštovanje protivnika i negovanje tradicije, običaja i drugih vrednosti koje su srž sporta.

Takmičenje je mehanizam kojim se meri i određuje uspeh, ali da bi ono bilo etički prihvatljivo mora se pokazati da takmičarski odnos nije ponižavajući. Usavršavanje jeste cilj kojem treba da teže svi takmičari, ali samo ukoliko visoko postignuće u sportu bude jednako vredno, inspirativno i oplemenjujuće. Takmičenje u sportu, shvaćeno kao zajednička potraga za izvrsnošću, jeste paradigmatičan slučaj aktivnosti u kojoj učesnici tretiraju jedni druge kao ravnopravne. S tim u vezi, svako sportsko takmičenje podrazumeva posedovanje određenog nivoa psihofizičkih sposobnosti njegovih direktnih protagonista – sportista, te se odabir sportista postavlja kao obaveza i odgovornost koju preuzima organizator. Dobar takmičar ne vidi protivnika kao prepreku preko koje treba preći, nego kao osobu čije delovanje traži prikladan odgovor. U stremljenju sportista za izvrsnošću takmičarski sport zahteva hrabrost, posvećenost, lepotu i strast, ali i pruža jednaku mogućnost da se, suočavanjem sa izazovima koji su takmičari sami izabrali, telesne veštine i sposobnosti protegnu do novih granica, izraze važne ljudske vrednosti i usavrše željene karakterne osobine.⁷

⁷ Vidi detaljnije: Sajmon L. P.: *Фер-плеј етика спорта*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 37–64.

Prema *strukturi učesnika*, vojne sportske manifestacije mogu biti:

A) *vojne*, sa učešćem isključivo pripadnika oružanih snaga i

B) *vojno-civilne*, uz učešće lica iz civilnog sektora.

Prema *transparentnosti* vojne sportske manifestacije mogu biti:

A) *otvorene za javnost i*

B) *zatvorene za javnost.*

Generalno, svi vojni sportski događaji u savremenom svetu otvoreni su za javnost, naročito sportske manifestacije takmičarskog tipa. Zatvorene za javnost, u pojedinim segmentima, mogu biti vojnostručne i informativne vojne sportske manifestacije.

U odnosu na *populaciju i prostor* koje obuhvataju, vojne sportske manifestacije mogu biti:

A) *lokalne* (u okviru nekog područja jedne države ili jednog dela njenih oružanih snaga);

B) *nacionalne* (na najvišem nivou u granicama jedne države);

C) *bilateralne* (između dve države);

D) *regionalne* (više država nekog regiona);

E) *kontinentalne* (sa učešćem više država sa istog kontinenta);

F) *interkontinentalne* (sa učešćem država sa nekoliko kontinenata);

G) *svetske* (kada učestvuje veći broj država sa svih kontinenata).

Prema *obimu primene mera bezbednosti* vojne sportske manifestacije mogu biti niskog, srednjeg i visokog rizika. Subjekti bezbednosti vojnih sportskih manifestacija su: vojna policija, Ministarstvo unutrašnjih poslova, redarska služba, sanitetska služba, tehnička komisija, sudijska komisija, antidoping komisija, komisija za žalbe, informativna služba, vatrogasna služba, elektrodistribucija, telekomunikacije i predstavnici sportskih saveza i klubova.

Poznavanje bezbednosnih elemenata od suštinskog je značaja za preventivno delovanje u suočavanju sa eventualnim rizicima od ozbiljnijeg narušavanja javnog reda i mira ili eskalacije nasilja pojedinaca i grupa. U tom smislu, vojne sportske manifestacije niskog rizika zahtevaju primenu samo preventivnih mera, one srednjeg rizika traže, pored navedenih, korišćenje opštih bezbednosnih mera, a za one visokog rizika neizostavna je primena i posebnih mera bezbednosti.

Preventivne mere bezbednosti preduzimaju se u planiranju svih vrsta vojnih sportskih manifestacija, shodno zakonskim normama, pravilnicima, uputstvima i drugim podzakonskim aktima kojima su obuhvaćene najznačajnije odrednice iz oblasti sportskog prava. Opšte bezbednosne mere, koje organizator treba da planira i preduzima na svim vojnim sportskim manifestacijama, odnose se na prijavu sportske priredbe odgovarajućim državnim organima, obavezno obrazovanje redarske službe koja saraduje sa vojnom i civilnom policijom, izradu plana preventivnog delovanja i obezbeđenje prisustva odgovarajućih pratećih službi u skladu sa karakterom priredbe i prostorom na kojem se odvija (dovoljan broj medicinskih ekipa, protivpožarno obezbeđenje, gorska služba spasavanja, elektrodistribucija, tehnička služba i dr.). Posebne mere podrazumevaju dodatne aktivnosti organizatora u vezi sa obaveštavanjem o okolnostima povećanog rizika i saradnjom sa nadležnim organima, kao i nadležnim granskim sportskim savezima, zainteresovanim sportskim organizacijama i učesnicima na priredbi.

Vojne sportske manifestacije mogu biti klasifikovane i prema drugim iskustvenim kriterijumima, kao što su: ostvarena interpersonalna komunikacija (inicirajuće – uspostavljajuće, stalne – održavajuće i razvojne – unapređujuće), izgrađena prepoznatljivost, postignuti sportski rezultati i dr.

Razvoj vojnih sportskih manifestacija na Balkanu

Balkan je najkraći kopneni put između i jugozapadne Azije (i), zbog čega je oduvek - imao veliku stratešku važnost. Mada je nekada veći deo Balkana spadao u najnaprednije delove Evrope i bio politički ujedinjen pod Vizantijom, u poslednjih 550 godina najmanje je razvijen deo kontinenta, jer se evropska politika i trgovina okrenula atlantskim zemljama, a Otomansko carstvo bilo je relativno izolovano od glavnih ekonomskih tokova.

Teritorija Balkanskog poluostrva bila je nastanjena od pradavnih vremena, ali misao o nadmetanju i borbi kao supstratu vojne sile formirala se najpre u okrilju mitsko-poetskog, a zatim i filozofsko-racionalnog poimanja sveta kod starih Grka.

Period starog veka⁸

Nakon nekoliko vekova ratovanja i razaranja, o čemu slikovito govore spevovi „Ilijada” i „Odiseja”, u antičkoj Grčkoj je u 8. veku p. n. e. nastupio period relativnog mira, koji je omogućio značajniji ekonomski i društveni razvoj. U periodu od 8. do 5. veka p. n. e. stvoreni su povoljni uslovi za procvat grčke kulture, nauke i umetnosti, a time i fizičke kulture.

U plodnim područjima, pitomim dolinama i podnožjima brda nastali su gradovi-države kao što su Sparta, Atina, Teba, Korint i drugi. Umesto ranijih plemenskih oblika vojne obuke, uvedena je sistematska fizička priprema, koja se obavljala u posebnim ustanovama, čiji su sadržaji i oblici zavisili od geografskih i drugih specifičnosti gradova, od njihove tradicije ili vrste naoružanja. Na taj način stvoren je poseban sistem fizičke i vojničke pripreme grčkih mladića, odnosno „stvoren je helenski sistem fizičkog vaspitanja, poznat pod imenom antička gimnastika”.⁹

Fizičko vaspitanje u antičkoj Grčkoj imalo je vojnički karakter, jer je cilj bio postizanje što bolje fizičke spremnosti budućih ratnika. Stoga su razvijane osnovne psihofizičke osobine, kao što su brzina, snaga, okretnost, izdržljivost, a za vojničke potrebe i moralno-voljne osobine, kao što su hrabrost i borbenost.

U skoro svim gradovima postojala su vežbališta na kojima su mladići vežbali i pripremali se za učešće na brojnim takmičenjima, koja su se održavala u okviru raznih svečanosti. Vežbališta (gimnazije) bila su posebno uređeni prostori koji su imali trkališta, igrališta, prostorije za hidroterapiju, odeljenja za sastanke, šetališta, vrtove i drugo. To su bila mesta za fizička vežbanja i takmičenja, ali i stecišta društvenog i kulturnog života Helena.

Na teritoriji antičke Grčke organizovale su se različite verske svečanosti i ceremonije, koje su sadržavale i određene elemente sportskih nadmetanja. „U osnovi ovih manifestacija nalazio se nagon za takmičenjem (agon), za nadmetanjem radi pobede, za slavu i pohvalu, koji je predstavljao jednu od najizraženijih osobina helenske prirode”.¹⁰ Na ovim svečanim igrama, pored verskih ceremonija, priređivana su i atletska i muzička takmičenja, praćena često i nadmetanjima u raznim granama umetnosti. Vremenom, ova nadmetanja su postala velike takmičarske manifestacije, prerastajući u svegrčke (panhelenske) praznike. Na njima su pokazivani napredak i moć grčkog sveta i tom prilikom su prekidani sukobi i ratovi.

⁸ Stari vek je počeo krajem četvrtog milenijuma p. n. e. otkrićem pisma i pojavom prvih država, a završio se padom Zapadnog rimskog carstva 476. godine.

⁹ Илић С., Мијатовић С.: *Историја физичке културе*, DTA trade, Београд, 2006, стр. 65.

¹⁰ Isto, str. 97.

Svečane igre bile su organizovane u slavu nekog od grčkih bogova i sadržavale su određene verske ceremonije i obrede. Igre su se održavale u različitim mestima Grčke, ali se prema značaju i tradiciji izdvajaju igre u Olimpiji, Korintu, Delfima, Nemeji i Atini. Najslavnije i najpoznatije među njima bile su igre u Olimpiji (antičke Olimpijske igre), koje su priređivane svake četvrte godine skoro dvanaest vekova, od 776. godine p. n. e. do 393. godine.

Olimpijske igre održavale su se u grčkoj državi Elidi, na zapadnoj obali poluostrva Peloponez, u mestu Olimpija koje je predstavljalo svetište. One su, po interesovanju javnosti i broju učesnika, uporedive sa sportskim manifestacijama modernog doba i na njima su učestvovali vrhunski obučeni borci (ratnici). Vojni aspekt Olimpijskih igara ogleđa se u snažnoj fizičkoj aktivnosti posvećenoj vojnim zahtevima koji su usmereni na individualnu telesnu pripremljenost i efikasnost. Spremnost za borbu oduvek je zahtevala da se, osim poznavanja veštine ratovanja, rukovanje oružjem utrenira do virtuoznosti. Takav put do uspeha koristi se u mnogim sportskim disciplinama koje imaju vojni karakter.

U početku Olimpijske igre su se sastojale samo od trka. Nakon toga 708. godine p. n. e. pentatlon (petoboj) i rvanje su po prvi put predstavljeni na igrama. Pentatlon je obuhvatao: trčanje, skakanje, bacanje koplja, bacanje diska i rvanje. Boks je uveden 688. godine p. n. e., a trke konjskih četvoroprega 680. godine p. n. e. Pankration (mešavina boksa i rvanja) uveden je 648. godine p. n. e., a 520. godine p. n. e. na igrama su ustanovljene trke muškaraca sa opremom i oružjem.¹¹ Neke od najpopularnijih sportskih disciplina Olimpijskih igara bile su potpuno vojnog karaktera, kao na primer: trke četvoroprežnih i dvoprežnih bojnih kola, trka vojnika u punoj borbenoj opremi, pentatlon, pankration, bacanje koplja i dr.

Olimpijske igre predstavljale su nadmetanje najboljih atleta, ali su po ostalim sadržajima i propratnim manifestacijama imale mnogo veći značaj. Igrama su prisustvovali zvanični predstavnici grčkih gradova, vojskovođe, umetnici, mislioci, govornici i drugi ugledni građani, tako da je to bilo svegrčko okupljanje najviđenijih ljudi. Grci su se međusobno upoznavali i uspostavljali kontakte, zajedno slušali i gledali umetnička dela i ostala dostignuća grčke kulture, sklapali prijateljstva i saveze. Iz svetilišta Olimpije širili su se ideja i duh mira i jedinstva čitavog grčkog sveta.

Poslednje Olimpijske igre održane su 393. godine, jer je vizantijski car Teodosije I 394. godine zabranio mnogoboštvo, a time i kult grčkih bogova i sve svečanosti u vezi s tim. Na taj način zabranjene su sve svečane igre u Grčkoj. Time je prekinuta jedna veoma duga tradicija, održavana u Olimpiji 1.169 godina, za koje vreme su Olimpijske igre održane 293 puta.

Period srednjeg i novog veka

U srednjem veku¹² u Evropi je pod uticajem hrišćanstva opao značaj fizičkog vežbanja i nadmetanja. Ipak, pojedini oblici fizičke kulture mogli su se naći u fizičkim vežbanjima dece plemića i vitezova, kao i u narodnim oblicima nadmetanja i igara seljaka – kmetova i njihove dece. I u ovom periodu bila je prisutna vojnička usmerenost fizičkog vežbanja, jer je ono najčešće organizovano kao priprema za buduće ratnike.

¹¹ Vidi: Lambros and Polites: *The Olympic Games B.C. 776 – A.D. 1896*, London H. Grevel and Co 1896.

¹² Deo istorije čovečanstva od 5. do 15. veka, tačnije od 476. godine, kada je germanski kralj Odokar zbacio poslednjeg rimskog cara Zapadnog rimskog carstva, Romula Avgustula, pa do 1492. godine, kada je Kristifor Kolumbo otkrio Ameriku.

„U borbama sa varvarskim narodima došla je do izražaja prednost naoružanih konjanika, odnosno vitezova (ritera).“¹³ To je dovelo do formiranja novog roda vojske sastavljenog od sinova plemića. Širom Evrope osnivale su se brojne viteške organizacije koje su predstavljale profesionalnu vojsku. Vitezovi su se odlikovali visokim osećanjem časti, poštovanjem prema ženama i pružanjem zaštite slabijima. Njihovo osnovno zanimanje bilo je učestvovanje u bitkama, a slobodno vreme provodili su u vežbanju, lovu i učestvovanju na viteškim turnirima. Turniri su bili vid zabave, ali i provere veštine i fizičkih sposobnosti vitezova.

Viteški turniri najpre su počeli da se organizuju u Francuskoj, zatim u Nemačkoj i Engleskoj, a kasnije i u drugim zemljama, kao što su Španija, Poljska, Vizantija i Ugarska. „Prvi turniri bili su veoma realistične vojne vežbe, odnosno simulacija bitke.“¹⁴ U početku su se vitezovi borili u grupama, a kasnije je takav način napušten i uvedene su borbe u parovima. Pored dvoboja, program turnira sadržavao je nadmetanja u bacanju koplja, sekire i buzdovana, gađanju iz luka i samostrela, borbi prsa u prsa. Na kraju turnira sudije su proglašavale najboljeg viteza kome je pripadala odgovarajuća nagrada.

U periodu od 11. do 14. veka u samostalnim srpskim državama srpska vlastela je za svoju decu organizovala fizičko vežbanje neophodno budućim ratnicima vitezovima. Stefan Nemanja je osnovao Prvi srpski viteški red „Sveti Stefan“. Zbog toga su svi kasniji srpski kraljevi dodavali svom imenu ime Stefan, kao simbol viteškog reda. Neprekidni ratovi sa susednim državama, a posebno sa Vizantijom, zahtevali su da se ima snažna i dobro obučena vojska. Pored pešadije, koju su činili seljaci – kmetovi, značajan deo srpske vojske činili su konjanici vitezovi iz redova srpske vlastele. Mladi srpski vitezovi, ratnici – konjanici, imali su sistematsku i dobro organizovanu vojničku obuku, koja se sastojala od rukovanja oružjem i unapređenja fizičkih sposobnosti (brzine, snage, okretnosti, izdržljivosti). Oni su učestvovali na viteškim megdanima koji su priređivani u vreme ženidbi, krunidbi, udaja i raznih proslava najmoćnijih srpskih vlastelina, kao i za vreme drugih praznika. Megdani su se razlikovali od turnira po naoružanju. Na turnirima su borci najčešće bili u teškim metalnim oklopima i opremljeni prvenstveno za borbu na konjima. Borci su na megdanima bili lakše opremljeni i ponekad su borbu nastavljali peške. Posle obaranja s konja, prelazilo se na borbe mačem, pa topuzom i na kraju rvanjem. „U mnogim narodnim pesmama sačuvani su opisi najboljih srpskih vitezova, koji su u ovim pesmama opevani kao narodni junaci, vešti u rukovanju oružjem, snažni, brzi, okretni i izdržljivi, časni, pošteni i veoma humani borci.“¹⁵

Novi vek¹⁶ doneo je velike društvene promene. To je period velikih geografskih otkrića i pronalazaka. Ubrzano se razvijaju zanatstvo, trgovina i saobraćaj, a u kasnijoj fazi i industrijska proizvodnja. Stvara se sve veći broj gradova i u njima građanstvo kao nova društvena snaga koja postepeno postaje nosilac ekonomske i političke moći.

U ovom periodu formiraju se streljačka i mačevalačka društva i pojavljuju različiti oblici igara sa loptom. Ustanovljavaju se prva pravila i grade objekti za fizičke i sportske aktivnosti. Mnogi mislioci i pedagozi isticali su značaj fizičkog vaspitanja, tako da se ono postepeno uvodi u škole. Fizičko vežbanje se na organizovan i sistematičan način počinje upražnjavati i u regularnim vojnim jedinicama.

¹³ Шилџак В.: *Историја спорта*, Факултет за менаџмент у спорту, Београд, 2007, стр. 95.

¹⁴ Шилџак В.: *Историја спорта*, стр. 96.

¹⁵ Илић С., Мијатовић С.: *Историја физичке културе*, стр. 384.

¹⁶ Deo istorije čovečanstva od Kolumbovog otkrića Amerike 1492. godine do Prvog svetskog rata (1914–1918. godine).

Tokom 19. veka u mnogim zemljama su se pojavili i uobličili posebni gimnastički i sportski sistemi.¹⁷ U Nemačkoj je Fridrih Ludvig Jan (1778–1852) uspostavio gimnastički sistem u kojem je osnovni cilj vežbanja bio da se omladina i narod okupi i pripremi za patriotski zadatak odbrane zemlje. On je u blizini Berlina uredio otvoreno vežbalište na kojem je u istim odelima vežbalo više od hiljadu učesnika svih uzrasta i iz svih društvenih slojeva. Nemački gimnastički sistem se veoma brzo i značajno razvio, kako u civilnom, tako i u vojnom delu, i imao je veliki uticaj na druge gimnastičke sisteme u Evropi. Švedski gimnastički sistem osnovao je Per Henrik Ling (1776–1839), teolog i nastavnik fizičkog vaspitanja. Zbog svoje usmerenosti ka zdravstvenim aspektima vežbanja ovaj sistem se često naziva i sistem zdravstvene (higijenske) gimnastike.

Engleska se smatra kolevkom modernog sporta. Tamo su društveni uslovi pogodovali da se relativno rano brojne fizičke aktivnosti kombinuju sa različitim igrama i nadmetanjima. Ubrzo su se pojavila kladjenja i profesionalizam učesnika. Donesena su pravila za pojedine takmičarske discipline, ustanovljeni principi fer-pleja, uvedene nagrade i obavezan trening. Sva ova zbivanja dovela su do oblikovanja engleskog sistema sporta u čemu je značajnu ulogu imao Tomas Arnold (1795–1842), sveštenik, istoričar i veliki pedagog.

U Češkoj je razvijen originalan gimnastički sistem koji je poznat kao češki (sokolski ili Tiršov) sistem gimnastike. On je prerastao u sokolski pokret koji se pojavio u vezi sa borbom slovenskih naroda protiv germanizacije, a za kulturnu autonomiju, oslobođenje i nacionalno ujedinjenje. Osnivač češkog gimnastičkog sistema bio je dr Miroslav Tirš (1832–1884), doktor filozofije i odličan poznavalac fizičkog vežbanja. On je 1862. godine osnovao Gimnastičko društvo praško, koje je posle dve godine dobilo ime „Sokol” prema ptici koju krasi srčanost, borbenost i junaštvo. Sokolski gimnastički pokret uticao je na buđenje nacionalne svesti svih slovenskih, a naročito južnoslovenskih naroda. Sokolska društva su se osnivala u većini slovenskih zemalja: Poljskoj, Rusiji, Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji, Bugarskoj i dr. Na sokolskim sletovima i uličnim defileima isticana je brojnost, povezanost i složnost slovenskih naroda.

Krajem 19. i početkom 20. veka sokolski sistem vežbanja uveden je u srpske škole i srpsku vojsku. Sokolstvo kao sistem fizičkog vežbanja bilo je prihvaćeno i u školama i u vojsci Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Jugoslavije između dva svetska rata. Na sokolskim sletovima i skupovima skoro su redovno učestvovali vojnici i oficiri, tako da se ove aktivnosti mogu smatrati delimično i vojnim sportskim manifestacijama.

Period od uspostavljanja olimpijskih igara modernog doba do kraja Drugog svetskog rata

Balkan baštini mnogobrojne društvene manifestacije na temeljima helenske antičke civilizacije. Takmičenja između atleta, odabranih od najzdravijeg i psihofizički najspremnijeg dela populacije, održavana su prema definisanim pravilima igre i postavljenim zadacima, sa osnovnim ciljem da se u fizičkom smislu suparnik nadjača, savlada i pobeđi. Skoro punih 12 vekova (od 776. godine p. n. e. do 393. godine n. e.) najbolje atlете slavile su svoje pobeđe na antičkim Olimpijskim igrama. Mada je na određeni način duh nadmetanja i borbe „živeo” i dalje na prostorima Balkana, u istoriji je zabeležen 1,5 milenijski prekid u razvoju Olimpizma (od 393. do 1896. godine).

¹⁷ Vidi šire: Илић С., Мijatовић С.: *Историја физичке културе*, стр. 214-282.

Krajem 19. veka, uslovljen prirodom građanskog društva, nastao je prvi duhovni pokret u istoriji čovečanstva koji je dobio globalnu dimenziju. Taj „olimpijski“ pokret nije produkt razvoja psihofizičkih sposobnosti, znanja i veština sportista tog vremena, već se temelji na industrijskoj revoluciji, koja je počela u 18. veku, a svoj puni razvoj doživela krajem 19. veka. Sport je otelotvorenje vladajućeg preduzetničkog duha u zapadnoj Evropi u drugoj polovini 19. veka, a olimpiizam je jedan od važnih stubova „novog svetskog poretka“.

Olimpijski pokret zvanično je obnovljen na inicijativu francuskog oficira, kasnije grofa Pjera de Kubertena, koji je, istražujući razloge izgubljenog Francusko-pruskog rata (1870–1871. godine), zaključio da je glavni razlog poraza sadržan u tome što francuski vojnici nisu imali potrebnu fizičku pripremljenost, pa je u svojoj vojnoj karijeri nastojao da otkloni taj nedostatak.

Želja da se narodi zbliže i da se svetska omladina takmiči na sportskom, a ne na bojnopolju, bila je temelj ideje o uspostavljanju pokreta olimpiizma i njegov najdublji smisao. U Atini su 1896. godine obnovljene Olimpijske igre sa četvorogodišnjim periodom održavanja, slično antičkim igrama. Ali, u novom veku antičko kulturno nasleđe prešlo je sa prostora Balkana u ruke evropskih kolonijalnih sila. Grčkoj je „oteto“ pravo da na svom tlu organizuje olimpijske igre, što važi i za brojna antička blaga koja se danas nalaze po muzejima i privatnim zbirkama evropskih i svetskih metropola.

Pre Prvog svetskog rata fizička obuka u oružanim snagama balkanskih država sastojala se, uglavnom, od gimnastike, borenja, mačevanja, jahanja i plivanja.¹⁸ Ideja o vojnom sportu po prvi put je uspešno ostvarena neposredno posle Prvog svetskog rata, kada je, na predlog američkog generala Peršinga, održano međunarodno vojno takmičenje u Parizu. Takmičenje je sprovedeno od 22. juna do 6. jula 1919. godine, pod nazivom „Inter Allied Games“, u atletici, streljaštvu, plivanju, mačevanju, fudbalu, ragbiju, bejzbolu, vaterpolu, bacanju bombe, jahanju, tenisu, veslanju, boksu i rvanju. Učestvovali su vojnici sa pet kontinenata, iz 18 zemalja (Australije, Belgije, Brazila, Kanade, Kine, Francuske, SAD-a, Velike Britanije, Grčke, Gvatemale, Hidžaza, Italije, Novog Zelanda, Čehoslovačke, Portugala, Rumunije, Rusije i Srbije).

Krajem 19. i početkom 20. veka Srbija, kao mlada građanska država, bila je veoma otvorena za prihvatanje mnogih ideja koje su dolazile iz razvijenijih zemalja Evrope. Te ideje imale su važan uticaj na razvoj sporta. Masovnost sportskih takmičenja u Srbiji bila je u skladu sa opštim trendom razvoja olimpiizma modernog doba. Na Prvim Olimpijskim igrama modernog doba, održanim u Atini 1896. godine, Srbija je, među brojnim predstavnicima vlada i drugim državnim velikodostojnicima, imala svoje predstavnike – kralja Aleksandra Obrenovića i oficira Živojina Mišića (1855–1921), čuvenog srpskog vojskovođu. U Kraljevini Srbiji olimpiizam je ušao „na vojna vrata“, odnosno jedan od osnivača Srpskog olimpijskog kluba (SOK), formiranog 23. februara 1910. godine, bio je oficir Svetomir Đukić. On se bavio mnogim sportovima; bio je organizator brojnih sportskih takmičenja, osnivač više sportskih klubova i prvi direktor SOK-a. Predvodio je delegaciju sportista Kraljevine Srbije na 5. Olimpijskim igrama u Stokholmu, 1912. godine. Za vreme Olimpijskih igara Svetomir Đukić je primljen u Međunarodni olimpijski komitet (MOK), čiji je član bio do 1948. godine.

¹⁸ U Kraljevini Srbiji, početkom 20. veka, uspešno je funkcionisala organizacija „Narodna odbrana“ koja je objedinjavala nekoliko patriotskih asocijacija radi instruktaza, sportskih i gimnastičkih vežbanja i opšteg usavršavanja, opremanja i obučavanja dobrovoljaca za vojnu službu i podršku regularnoj vojsci, stimulišući na taj način buđenje nacionalne svesti svim raspoloživim sredstvima. Laffan R. G. D.: *The Serbs – The guardians of the Gate*, New York, 1989, str. 84.

Period hladnog rata

Stabilizacija prilika u svetu i obnavljanje međunacionalnog poverenja i saradnje između država Balkana otpočeli su nakon Drugog svetskog rata. Bez obzira na značajne ideološke razlike među državama Evrope i sveta, koje su obeležile čitav period od 1945. do 1990. godine, olimpijski pokret ponovo je oživeo, najpre organizacijom 14. Olimpijskih igara u Londonu (1948. godine), a zatim i 15. Olimpijskih igara u Helsinkiju (1952. godine).

Paralelno sa oživljavanjem olimpijskog pokreta i stvaranjem sistema kolektivne bezbednosti (NATO je osnovan 1949. i Varšavski ugovor 1955) razvijao se i poseban pravac vojnosportskog ujedinjavanja. U Nici (Francuska) 1948. godine predstavnici zapadnoevropskih zemalja osnovali su Međunarodni savet za vojne sportove (Conseil International du Sport militaire – CISM). Zemlje osnivači proširile su mogućnost članstva na sve države sveta, ali su glavne članice bile zemlje NATO-a. Osnovni ciljevi ove međunarodne vojne sportske organizacije su: razvoj vojnog sporta i sportskih kontakata između nacionalnih armija, uspostavljanje stalnih veza za razmenu iskustava, izučavanje problema fizičkog vaspitanja i sporta u vojnim uslovima i realizovanje raznih sportskih događaja.

S druge strane, zbog potrebe da se iskustva trenera, vojnih sportista i fizičke obuke u oružanim snagama Varšavskog ugovora bolje integrišu, ali i zbog političkih relacija prema zapadnom bloku, na inicijativu Sovjetskog Saveza formiran je 1958. godine u Moskvi Socijalistički komitet združenih armija – SKDA. Zemlje članice istočnog vojnog sportskog bloka (SSSR, Bugarska, Rumunija, DR Nemačka, Poljska, Mađarska, Vijetnam, NR Kina, NDR Koreja i Mongolija) za kratko vreme ostvarile su visok nivo sportskih rezultata koji je uspešno demonstriran i na najznačajnijim civilnim takmičenjima. Mnogi pripadnici nacionalnih oružanih snaga bili su osvajači medalja na svetskim i kontinentalnim prvenstvima i olimpijskim igrama. Ciljevi SKDA bili su: učvršćivanje jedinstva, drugarstva i saradnje između združenih nacionalnih armija, razvoj sportskog majstorstva vojnih sportista i njihovo upoznavanje, popularizacija uspeha u svrhu društveno-ekonomskog razvoja i unapređivanja vojnog sporta i razmena znanja kroz zajedničke sportske pripreme združenih armija.

U okviru vojnog sporta SKDA je organizovao letnje i zimske spartakijade, šampionate, turnire, bilateralne sportske susrete raznih oblika, naučne skupove i konferencije, metodičke zborove i razmene specijalista, naučne, propagandne i metodičke literature iz oblasti fizičke kulture i sporta. U periodu od osnivanja do 1993. godine CISM nije organizovao sportske događaje, po obimu i kvalitetu, kao što je to činio SKDA.

Tokom perioda hladnog rata, kada je svet bio podeljen na zapadni i istočni savez, izvršnost u sportu bila je korišćena kao način da se pokaže superiornost jednog nad drugim sistemom bezbednosti. Viševjekovna podeljenost Balkana bila je i tada očigledna. Grčka i Turska pripadale su zapadnom savezu, Rumunija, Bugarska i Albanija istočnom savezu, a bivša SFR Jugoslavija bila je nesvrstana. Turska je članica CISM od 1949, a Grčka od 1950. godine. Od polovine 20. veka do danas ekonomsko-socijalne promene, prouzrokovane industrijsko-tehnološkom revolucijom, učinile su da sport ovlada masama i postane veoma važna oblast društvenog života ljudi, a saradnja SKDA i CISM, koja je otpočela šezdesetih godina 20. veka, kulminirala je prevođenjem SKDA u CISM 1991. godine.

Period od 1991. godine

Nakon perioda „hladnog rata” sport je kroz interakciju sa kulturom, politikom, ekonomijom, religijom i edukativnim sistemom postao važan i specifičan socijalni fenomen. Kraj drugog i početak trećeg milenijuma ističe sport kao standard koji, osim što obezbeđuje dobar spoljašnji izgled i zdravlje, postaje neophodan kao higijena (telesna i mentalna) za svakog uspešnog pojedinca.

Posle raspada Varšavskog ugovora i bivše SFR Jugoslavije i kraha realsocijalizma došlo je do postepenog učlanjivanja balkanskih zemalja u CISM. Bugarska je postala član 1991, Rumunija i Slovenija 1992. godine, a Hrvatska i Albanija 1993. godine. Proces uspostavljanja poverenja i jačanja saradnje između oružanih snaga zemalja Balkana putem sporta otpočeo je nakon krize koja je uslovlila raspad bivše SFR Jugoslavije. Povoljniji uslovi za obnovu i razvoj regionalne saradnje kroz sport stvoreni su potpisivanjem Dejtonskog sporazuma (1995. godine) i stabilizacijom stanja u Bosni i Hercegovini. Međutim, sa eskalacijom krize na Kosovu i Metohiji i napadima NATO-a na SR Jugoslaviju (mart–jun 1999. godine) ta saradnja zapala je u privremenu krizu, koja je trajala sve do 2003. godine. Srbija je postala član CISM 2003, Makedonija 2005. godine, a Crna Gora i Bosna i Hercegovina 2007. godine.

Na Balkanu se razvoj internacionalne vojne saradnje kroz sport temelji na aktivnom članstvu država regiona u CISM, što podrazumeva učešće pripadnika oružanih snaga u raznim programima ove jedinstvene međunarodne vojne sportske organizacije. Cilj CISM-a je da doprinese međunarodnom naporu za uspostavljanje opšteg mira u svetu kroz izgradnju psihofizičke stabilnosti vojnih lica i uzajamnih odnosa prijateljstva, poverenja, pomoći i solidarnosti. CISM je nevladina organizacija koju je zvanično priznao Međunarodni olimpijski komitet i okuplja armije iz 133 zemlje sveta, uključujući sve države Balkana.

Vojnu organizaciju CISM priznale su Ujedinjene nacije, zbog mnogobrojnih uspešnih akcija uspostavljanja, održavanja i jačanja prijateljstva i poverenja između zemalja širom sveta. Na zasedanju Komiteta nevladinih organizacija UN 2007. godine odlučeno je da CISM, kao međunarodna vojna organizacija, koja putem raznovrsnih programa aktivnosti značajno doprinosi opštem miru i mirnom rešavanju sporova u postkonfliktnim područjima, dobije konsultativni status u Ekonomskom i socijalnom savetu UN.

Danas CISM organizuje oko 20 svetskih vojnih prvenstava godišnje, u raznim sportskim granama i vidovima, a počev od 1995. godine, po uzoru na Olimpijske igre, održavaju se svake četvrte godine svetske vojne igre. Vojni sport prešao je veliki put od isključivo pojavnog oblika fizičke kulture do olimpijskog ideala njegove upotrebe kao sredstva za izgradnju mira i bezbednosti u svetu. Ideja o upotrebi sporta u zaustavljanju ratova po prvi put se pojavila u staroj Grčkoj, kada su tokom priprema i održavanja Olimpijskih igara objavljivana primirja, što je reafirmisano 1993. godine, rezolucijom Ujedinjenih nacija „Izgrađivanje mirnog i boljeg sveta kroz sport i olimpijski ideal”.

U poslednjih desetak godina, a naročito od kako su sve zemlje Balkana članice CISM-a, vojni sport okuplja sve veći broj učesnika i znatno doprinosi jačanju poverenja, bezbednosti i saradnje u regionu.¹⁹ Na osnovu učešća balkanskih zemalja u vojnim sportskim manife-

¹⁹ Detaljni podaci i pokazatelji mogu se naći u: Тодоров Д.: *Допринос војних спортских манифестација јачању међународне војне сарадње на Балкану*, докторска дисертација, Универзитет одбране, Војна академија, Београд, 2013.

stacijama i sprovedenih istraživanja, može se reći da su Turska, Grčka, Hrvatska, Bugarska i Srbija dale veći doprinos u jačanju međunarodne saradnje, da je doprinos Rumunije i Slovenije osrednji i da je najskromniji doprinos Albanije, Makedonije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Istraživanja pokazuju da širenju bezbednosti i poverenja u regionu najviše doprinose regionalna takmičenja i trening-kampovi i da „vojne sportske manifestacije veoma doprinose jačanju međunarodne vojne saradnje na Balkanu ukoliko: 1) uključuju mirovne inicijative i programe solidarnosti i tehničke podrške i pomoći; 2) obezbeđuju da vojna lica iz regiona uspešno razmenjuju opšta i stručna znanja, na svim nivoima...“²⁰

Najznačajnija aktivnost iz programa CISM koja je realizovana na Balkanu jeste organizacija Drugih svetskih vojnih igara u Zagrebu (Hrvatska) 1999. godine. Druga po značaju manifestacija CISM – Godišnja skupština i Kongres, održana je u regionu više puta, a organizatori su bili Grčka (1952, 1959. i 2000), Bugarska (1993), Turska (1994) i Hrvatska (2002). Vredne sportske manifestacije koje su održane u Srbiji pod pokroviteljstvom CISM-a su: Evropska konferencija CISM (2008), 42. Svetsko vojno prvenstvo u maratonu (2009), Strategijski seminar CISM 2010 (2010) i 55. Svetsko vojno prvenstvo u krosu (2013). Poseban značaj ima regionalna aktivnost CISM Futsal Cup koju je inicirala Delegacija Srbije pri CISM-u radi jačanja saradnje i pomirenja između oružanih snaga zemalja u nekad ratom zahvaćenom regionu. Ova aktivnost prvi put je održana 2009. u Beogradu i sada se tradicionalno organizuje uz učešće šest bivših republika SFR Jugoslavije, svake godine u drugoj državi.

Zaključak

Burni istorijski tokovi, kulturološka prožimanja i zajednički život ljudi različitog porekla, ideologije i vere čine društveni temelj Balkana. Nakon dugog perioda sukobljavanja i neprijateljstava, u ovom regionu u najnovije vreme najzad dolazi do znatnog jačanja poverenja i saradnje. U tom smislu, u skladu sa zajedničkim ciljevima, balkanske države grade međusobne odnose, civilne i vojne, u okvirima strateškog partnerstva.

Balkan neprekidno traga za načinima jačanja opšte sigurnosti. Međunarodna zajednica prihvata sport kao univerzalno ljudsko pravo, nastoji da ga upotrebi kao sredstvo za unapređivanje životnih uslova i prepoznaje važnost sporta kao alata za razvojne i mirovne svrhe, smatrajući ga jednim od puteva za dostizanje opšteg mira, bezbednosti i prosperiteta. Sport je jedna od najizazovnijih i najzastupljenijih društvenih pojava tokom trećeg milenijuma nove ere, koja privlači znatan interes svetske populacije, koja postaje forma, filozofija i način života velikog broja ljudi, jer se dostignuća u sportu povezuju sa kulturom, obrazovanjem, razumevanjem, poverenjem i širenjem mira.

Pripadnici oružanih snaga su na neposredan način uključeni u stvaranje i održavanje svetskog mira, bezbednosti i međunarodne saradnje, pa je razumljivo što oni kroz sport stvaraju konstruktivan duh prijateljstva, solidarnosti i časnosti, te im zaslužno pripada mirovna uloga. Izgradnjom vojske čiji su sportisti inteligentni, mudri, jaki i smeli međunarodna zajednica i države pojedinačno dobijaju pouzdane branioce i ambasadore mira. Vojni sportisti su sposobni da prednjače u stvaranju neophodnih uslova kako bi društvo bilo stabilno i bezbedno, a demokratija sigurna.

²⁰ Isto, str. 161.

U antičkoj Grčkoj, među brojnim svečanim igrama, najveći značaj i najdužu tradiciju imale su Olimpijske igre. Za vreme priprema i održavanja igara prekidana su sva neprijateljstva, što je ukazivalo na određeni duh mira i tolerancije koji je bio prisutan u helenskom svetu. Više takmičarskih disciplina bilo je vojnog ili poluvojnog karaktera, a glavni učesnici bili su borci–ratnici. S obzirom na te činjenice i da su ove igre bile vrlo posećene, one su uporedive sa vojnim sportskim manifestacijama modernog doba.

U srednjem veku vojne sportske manifestacije imale su oblik viteških turnira i megdana. Širom Evrope, pa i na Balkanu, osnivale su se razne viteške organizacije koje su predstavljale posebne oblike profesionalne vojske. Vitezovi su učestvovali u bitkama, a slobodno vreme su provodili u vežbanju, lovu i učestvovanju na viteškim turnirima. Turniri su bili vrsta zabave, ali i provere veštine vitezova. U srednjevekovnoj Srbiji turniri su imali malo drugačiji oblik i nazivali su se megdani.

Krajem 19. i početkom 20. veka u više slovenskih zemalja, uključujući i Srbiju, osnivale su se sokolska društva koja su promovisala fizičko vežbanje i borbu za oslobođenje i ujedinjenje slovenskih naroda. Sokolski sletovi i skupovi mogu se smatrati delimično i vojnim sportskim manifestacijama, jer je sokolstvo bilo prihvaćeno u vojsci, pa su i vojnici i oficiri bili redovni učesnici ovakvih smotri.

Na početku 21. veka vojne sportske manifestacije na Balkanu realizuju se prvenstveno kroz aktivno članstvo država regiona u CISM-u, što podrazumeva učestvovanje pripadnika oružanih snaga u raznim aktivnostima ove jedinstvene međunarodne vojne sportske organizacije. Glavni ciljevi tih aktivnosti su: razvijanje prijateljstva i solidarnosti među pripadnicima oružanih snaga, promovisanje fizičkog obrazovanja i sporta, doprinos uravnoteženom i skladnom razvoju vojnih lica i jačanje mira, bezbednosti, poverenja i saradnje u svetu. Učešćem na vojnim sportskim manifestacijama pripadnici oružanih snaga razvijaju svoju hrabrost, psihičku stabilnost i fizičku pripremljenost, promovišu vrednosti vojske i vojne profesije, podstiču duh tolerancije i međusobnog poštovanja, unapređuju odbrambene sposobnosti svojih država i daju doprinos opštem miru.

Literatura

1. Нешић, М.: *Менаџмент спортских догађаја*, Факултет за спорт и туризам, Нови Сад, 2006-2007.
2. *Закон о спорту*, Службени гласник РС бр. 24/11, Београд, 2011.
3. *Стратегија развоја спорта у Републици Србији 2009-2013*, Београд, 2009.
4. Arthur Z. and Roger V.: *Sixty years of friendship through sport 1948–2008*, General Secretariat CISM, Brussels, 2008.
5. Бошковић, Б.: *Менаџмент великих спортских војних догађаја*, докторска дисертација, Универзитет „EDUCONS“ Факултет за спорт и туризам, Нови Сад, 2012.
6. *Правило службе Војске Србије*, Војноиздавачки завод, Београд, 2008.
7. Сајмон, Л. Р.: *Фер-плеј етика спорта*, ЈП Службени гласник, Београд, 2006.
8. Илић С., Мијатовић С.: *Историја физичке културе*, ДТА Траде, Београд, 2006.
9. Lambros and Polites: *The Olympic Games B.C. 776 – A.D. 1896*, London H. Grevel and Co 1896.
10. Шилџак, В.: *Историја спорта*, Факултет за менаџмент у спорту, Београд, 2007.
11. Laffan, R. G. D.: *The Serbs – The Guardians of the Gate*, New York, 1989.
12. Тодоров, Д.: *Допринос војних спортских манифестација јачању међународне војне сарадње на Балкану*, докторска дисертација, Универзитет одбране, Војна академија, Београд, 2013.